

F.İ.BAĞIROVA

magistr

e-mail: fidan721@gmail.com

Azərbaycan Dillər Universiteti

(Bakı şəh., R.Behbudov küç., 60)

İNGİLİS DİLİ DƏRSLƏRİNDƏ TƏLƏBƏLƏRLƏ İNTERNET ƏSASLI DİL TƏLİMİNİN TƏŞKİLİ YOLLARI

Açar sözlər: tərs sinif modeli, müəllimin rolu, sinxron tədris, asinxron tədris, bloqların növləri.

Ключевые слова: перевернутый класс, роль учителя, синхронное обучение, асинхронное обучение, виды блогов.

Key words: flipped classroom, role of a teacher, synchronous teaching, asynchronous teaching, types of blogs.

Müasir dövrdə cəmiyyət daxilində münasibətlərin dəyişməsi iş həyatımıza və yaşayış tərzimizə də öz təsirini göstərir. Qabaqcıl texnologiyalara əsaslanan təlim prosesinin təşkil edilməsi təhsilin prioritet istiqamətlərindən biri kimi ön sıralara keçir. Dünya ölkələri içəri-sində təhsilin təkmilləşdirilməsi istiqamətində rəqabətin güclənməsi ingilis dilinin tədrisi prosesindən də yan keçməmişdir. Müasir təlim texnologiyaları ilə dərslərin təşkili, daima innovativ yeniliklərdən istifadə və öyrədici təlim şəraitinin qurulmasının vəhdətdə həyata keçirilməsi elmi-pedaqoji kadr hazırlığı baxımından yüksək nailiyyətlərin əldə edilməsini təmin edir. Bu baxımdan, ingilis dili dərslərinin müasir təlim texnologiyalarına daxil edilən internetdən istifadə ilə təşkil edilməsi yüksək səmərə verir.

Təhsilalanların hədəf dil biliklərini daha da zənginləşdirmək, onların pedaqoji bacarıqlarını formalaşdırmaq, yaradıcı təfəkkürə malik ixtisaslaşmış kadrlar yetişdirmək məqsədilə internet əsaslı dil təliminin səmərəli üsullarla təşkili xüsusi önəm daşıyır.

İnternet əsaslı dil təliminin tətbiqi öyrənməni daha maraqlı etmək və onlarda həyati bacarıqları formalaşdırmaq baxımından faydalıdır. Texniki cəhətdən təminatlı məktəblərdə internet üzərindən onlayn şəkildə görüş-dərslər keçirilməsi təlimin sürətini, əyaniliyini və praktikliyini artırır. Sınıfdə internet əsaslı dil təliminin təşkili müəllim-kompüter-tələbə əməkdaşlığına əsaslanan öyrədici mühitin qurulması baxımından əhəmiyyətlidir. Onun təşkili prinsipləri aşağıdakı kimi səciyyələnir:

- ✓ təlim hədəflərinə uyğunluq;
- ✓ tələbəyönümlülük;
- ✓ motivasiyayönümlülük;
- ✓ anlaşıqlı məzmun;
- ✓ əməkdaşlıq;
- ✓ öyrənmə tərzinə uyğunluq (6).

Yuxarıda sadalanan prinsiplər internet əsaslı dil təliminin təşkili zamanı müəllimin üzərinə də öhdəliklər qoyur. Onlar müxtəlif internet şəbəkələri vasitəsilə öz həmkarları ilə materialları paylaşib məlumat mübadiləsi apara bilirlər. Tələbələrin dəqiq və doğru biliklərlə təmin edilməsi üçün onlar müəllim yoldaşları ilə mənbələrin etibarlılığını müzakirə edə bilirlər. Bu baxımdan, internet vasitəsilə dərslərin təşkili zamanı müəllimin rollarını aşağıdakı kimi şərh etmək mümkündür:

- müəllimin tədqiqatçı – tələbələrin maraq və potensialına uyğun materialların toplanması;
- müəllimin bələdçi – tələbələri faydalı internet mənbələrinə yönləndirərək onların müstəqil şəkildə material toplamasının təmin edilməsi;

- müəllimin təşkilatçı – dərslərin onlayn öyrənmə formasında səmərəli şəkildə qurulması (8).

İstər reseptiv, istərsə də produktiv nitq vərdişlərinin formalaşdırılması üçün internetdən istifadə yüksək səmərə verir. Dilçi alim Devid Kristal qeyd edir ki, ingilis dilinin tədrisi zamanı əsas məqsəd gələcəkdə dünyanın istənilən yerində sərbəst şəkildə ünsiyyət qurmaq bacarığına malik tələbələrin yetişdirilməsidir. Bu məqsədlə hədəf dilin müxtəlif aksentləri ilə tanış olmaq və ana dili ingilis dili olan şəxsləri dinləmək lazımdır. İnternet bu cür fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi üçün mənbə hesab edilir (4, s.63). İnternet vasitəsilə, həmçinin, digər ölkələrdə yaşayan ingilis dili ana dili olan şəxslərlə müxtəlif proqramlarda ünsiyyətə girərək fikir mübadiləsi aparmaq və hədəf dil üzrə bilikləri təkmilləşdirmək mümkündür.

Prof. D.İsmayılova isə ünsiyyət fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi üçün internetin müxtəlif tərəflərini araşdırır. O, kommunikasiyayönümlü internet əsaslı dil təliminin xüsusiyyətlərini aşağıdakı kimi şərh edir:

- mətnin forması və qrammatik qaydalara deyil, kommunikasiyaya daha çox yer verilir;
- burada qrammatikanın tədrisi konkret izahlarla deyil, gizli formada həyata keçirilir;
- autentik tələffüz normalarının səslənməsini təmin edir;
- tələbələrin etdikləri səhvlərə əsassız münasibət bildirilmir;
- dilöyrənənləri uğur qazanmaq üçün istiqamətləndirir;
- hədəf dildən müxtəlif yollarla istifadə edilir;
- konkret cavab tələb edən suallardan istifadə edilmir;
- təbii dil mühiti təşkil edilərək dilöyrənənlərin sərbəst formada ünsiyyət qurması təmin edilir;

- əyləncəli, maraqlı, məcburiyyət olmadan təşkil edilən proseslərdir, burada tələbələr qiymətləndirmə olmadan dil biliklərini möhkəmləndirir (2, s.39).

Tələbələrin internet vasitəsilə dil öyrənmələri onların rahat mühitdə təlim keçmələrini təmin etdiyi üçün daha da həvəsləndirir. Müasir dövrdə təhsilalanlar asudə vaxtlarında internetdən istifadəyə üstünlük verdikləri üçün müəllimlərin belə mənbələrdən istifadə etməsi təlimin effektivliyini daha da artırır. İnternet vasitəsilə dərslərin təşkili təkcə auditoriyada deyil, auditoriyadan kənar da baş verə bilər. Bunun üçün bir neçə texnologiyadan istifadə etmək olar. Onların içərisində ən geniş yayılanı tərs sinif modelidir (Flipped classroom). Burada dərs materialları video formatda əvvəlcədən dil öyrənənlərə göndərilir. Göndərilən video həm müəllimin özünün çəkdiyi, həm də internet mənbəyindən ola bilər. Tələbələr evdə dərsi dinləyirlər, daha sonra isə ev tapşırıqlarını sinifdə yerinə yetirirlər. Tərs sinif modelinin üstünlükləri ondan ibarətdir ki:

- tələbə bu biliyi məcbur olduğu mühitdə deyil, ona rahat olan bir mühitdə (ev şəraitində, öz otağında və ya ona uyğun olan məkanda) əldə edir;
- müəllimin müxtəlif bilik səviyyəsində olan şagirdlərə müxtəlif videolar göndərmək imkanı olur, o, buna uyğun tapşırıqlar verir və bununla da təlimin differensiallaşmasını təmin edir;
- təlim say etibarilə daha çox şagirdi əhatə edə bilər (7).

İnternet əsaslı dil təliminin təşkilindən danışıqarkən onun formalarından da bəhs etmək lazımdır. Bunlardan biri də onlayn tədrisdür. Onlayn tədrisin iki əsas forması fərqləndirilir: sinxron və asinxron tədris.

Sinxron tədris zamanı bütün dil öyrənənlər təlim prosesinə eyni zamanda qoşulurlar. Burada canlı müzakirələr aparmaq, tələbələrin təqdimat hazırlamaq, sosial bacarıqlarını formalaşdırmaq, təlim prosesinin iştirakçıları arasında məlumat mübadiləsinin aparılmasını təmin etmək, onların fəaliyyətinə düzgün və dəqiq rəy vermək imkanı olur.

Asinxron tədrisdə isə sərbəst layihələrə üstünlük verilir. Belə ki, tələbələrə müəyyən tapşırıqlar verilir və onların yerinə yetirilməsi üçün vaxt təyin edilir. Tapşırıqların həlli yekun-

laşdırıldıqdan sonra müəllim tələbələrə müxtəlif platformalar vasitəsilə materialları izah edir (1, s.113).

Bu sadalananlarla yanaşı hibrid təhsil forması da mövcuddur. Tədqiqatçılar Sarah Delotsier və Metyu Rouds qeyd edirlər ki, asinxron tədris sinxron tədrislə kombine olunaraq tətbiq edildikdə daha faydalı olur. Bu zaman dərslərin materialları əvvəlcədən tələbələrə göndərilir və müəyyən tapşırıqlar verilir. Sonra isə sinxron tədrisdə olduğu kimi əvvəlcədən müəyyən olunmuş vaxtda canlı onlayn dərslər təşkil edilir və müzakirə, təqdimat və s. keçirilir. Bu zaman həm tələbələrin seçim etməsinə və sərbəst çalışmasına şərait yaradılır, həm də müzakirə, təqdimatların və s. keçirilməsi təmin olunur (1, s.113).

İnternet əsaslı dil təliminin təşkili zamanı bloqlardan istifadənin əhəmiyyətini xüsusilə qeyd etmək olar. Bloqlar fərdin özü tərəfindən yaradılan səhifələrdir və buraya daima müdaxilə etmək mümkündür. Britaniya Ensiklopediyasında qeyd edilir ki, bloqlar hər bir fərdin, qrupun və ya korporasiyanın yaratdığı fəaliyyətlərdən, fikirlərdən ibarət bir siyahının təqdim olunduğu onlayn jurnaldır. Xarici dil dərslərində 3 növ bloqdan istifadə edilir:

1. müəllimin bloqu,
2. sinfin bloqu,
3. dil öyrənənlərin bloqu.

Burada ilkin olaraq tutor bloqundan bəhs etmək olar ki, bu isə, öz növbəsində, xarici dil müəllimləri tərəfindən hazırlanan və buraya yerləşdirilən fənlərin sillabusu, kursun təsviri, ev tapşırıqları və s. barədə məlumatları özündə əks edir. Həmçinin, onlar burada dilöyrənənlər üçün yerli və hədəf dilin mədəniyyətinə dair bilikləri yerləşdirə bilər, sinifdə dil tədrisində istifadə etdikləri materialları və resurları paylaşa bilərlər. Tələbələr isə paylaşılan məlumatları nəzərdən keçirib onların üstün və çatışmayan cəhətlərini qeyd edə bilərlər. Bu cür bloqlar içərisində ən çox istifadə edilən “New Tanuki” bloqudur.

Digər bloq isə sinif bloqudur ki, burada müəllimlər və tələbələr birgə fəaliyyət göstərir. Bu ortaqlıq hesab edilir və əməkdaşlığa əsaslanır. Sinif bloqları içərisində ən geniş yayılan “Bee Online” adlı bloqudur. Burada hər bir fərd bu bloqdan müstəqil formada istifadə edə bilər.

Sonuncu bloq dil öyrənənlər bloqudur ki, burada tələbələr üçün xarici dillərin tədrisi zamanı xüsusi imkanlar olur.

Bütün bu deyilənlərlə yanaşı bloqlarla işləməyin mənfi tərəfləri də vardır ki, buraya müəllimlər tərəfindən bu cür bloqların hazırlanması zamanı çoxlu vaxtın aparılmasını və daha çox çalışdığı qeyd etmək olar. Hər bir dilöyrənənə fərdi bloq yaradılır və onlara geniş imkanlar verilir. Burada onların konfidensiallığı qorunur. Bu isə, nəticə etibarilə, tələbələrə mövzu ilə bağlı şərh bildirmək və onlara aydın olmayan məsələlərlə bağlı münasibət bildirmək imkanı verir. İnternet əsaslı dil təliminin effektiv həyata keçirilməsi üçün hər üç bloq növündən istifadə məqsədəuyğun hesab edilir. Burada, eyni zamanda tələbələrə real təlim mühiti ilə təmin etmək olduqca əhəmiyyətli sayılır (3, s.6).

Mütəxəssis Penni Ur da, həmçinin, internet əsaslı dil təliminin əhəmiyyətindən bəhs edərkən viki bloqların rolunu xüsusi şərh edir. O qeyd edir ki, vikiyə yerləşdirilən materiala istənilən şəxs tərəfindən müdaxilə oluna bilər. Tələbələrə öyrənilmə prinsipi izlənməsi zamanı mətnlərə qarşılıqlı müdaxilə etmək və bu barədə ünsiyyət qurmaq imkanı olur. Onun fikrincə, vikilər məktəbin veb sahifəsinin özülü sayılır.

Bloqlar isə, yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, tələbələrin paylaşılan materiallara münasibət bildirməsi və verilən tapşırıqları cavablandırmaq üçün istifadə olunur. Burada məlumatlar geniş müzakirə olunur və tələbələr mövzunu daha dərindən öyrənmək imkanı əldə edirlər (5, s.213).

Qeyd edilən proqramlar tələbələrin dil biliklərini təkmilləşdirmək üçün effektiv hesab edilir. Müasir texnologiyalarla tələbələrdə dil bacarıqlarını formalaşdırmaq prosesi asanlaşır. Buradan aydın müşahidə etmək mümkündür ki, texniki tərəqqi təhsil prosesinin maraqlı və

əyləncəli qurulmasına müsbət töhvə verir. Tələbələrin dil bilikləri üzrə ixtisaslaşmış kadr kimi potensialını artırmaq üçün dərslərin onların ehtiyaclarına uyğun qurulması mühüm əhəmiyyətə malikdir. Bu baxımdan, müasir dövrdə xarici dil dərslərini internet əsaslı öyrənmə texnologiyaları ilə təşkil etmək effektiv nəticələrin əldə edilməsini təmin edir.

Ədəbiyyat

1. Həsənov İ. Metodika və pedaqogika. Bakı: Mücrü, 2022, 203 səh.
2. İsmailova A.D. Teaching English as a foreign language. Bakı: Mütərcim, 2011, p.319.
3. Teeler D., Gray P. How to use the Internet in ELT. England: Pearson Education Limited, 2000, p.120.
4. Tomlinson B. Materials Development for Language Teachers//Modern English Teacher//8(1), 1999, p.62-64.
5. Ur P. A course in English language teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p.325.
6. <http://www2.nkfust.edu.tw/~emchen/CALL/unit1.htm>.
7. https://en.wikipedia.org/wiki/Flipped_classroom#:~:text=A%20flipped%20classroom%20is%20an,problem%20solving%20during%20class%20time.
- https://en.wikipedia.org/wiki/Virtual_learning_environment

Ф.И.Багирова

Способы организации онлайн-обучения языку со студентами на уроках английского языка

Резюме

Обучение иностранным языкам через Интернет – это инновационный метод обучения иностранным языкам. В этой статье рассматриваются принципы преподавания языков через Интернет. Здесь описываются вопросы интернет-обучения, характеристики вики и блогов, асинхронные и синхронные процессы обучения. В статье также отражены особенности гибридного процесса обучения.

F.I.Bagirova

Ways of Organizing Internet-based Language Teaching to students in English Classes

Summary

Internet-based language teaching is an innovational method of foreign language teaching. This article deals with principles of internet-based language teaching. Here the issues about internet-based learning, characteristics of wiki and blogs, asynchronous and synchronous learning processes are described. The features of hybrid learning process are reflected in the article, as well.

Rəyçi: filol.f.d., dos. V.Z.Bənnayeva

Redaksiyaya daxil olub: 17.06.2022